

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

32-ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1996

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

ZELFSTANDIGE STRIJD VAN DE DOKWERKERS IN LIVERPOOL

ZO DE VORIGE Britse premier, de "IJzeren Dame" Margret Thatcher, ooit gedacht heeft, dat zij met haar niet wezenlijk maar wel formeel tegen de vakbonden gerichte wetgeving krachtig verzet van de Britse arbeiders onmogelijk zou maken, dan heeft zij - dat bewijzen diverse sindsdien gevoerde acties - zich duchtig misrekend. Een bijzonder sterk bewijs hiervan is de strijd die de havenarbeiders in Liverpool al sedert het begin van de afgelopen herfst, voorzover wij weten tot nu, hebben gevoerd.

De bijzonderheden van hun actie ontlenuw wij aan een artikel dat op 6 december van het afgelopen jaar verscheen in het Australische blad *The Guardian* *). De dokwerkers in deze belangrijke havenstad aan de Britse westkust verzetten zich tegen een reeks maatregelen van de *Mersey Dock & Harbour Company*, die een beleid voert, dat om diverse redenen in het bijzonder gericht is tegen de *Transport and General Workers Union* (TGWU) en zijn achterban.

Sinds het aan de regering komen van de Torypartij is dit een trend waarvan in alle Britse havens sprake is geweest. Het is het streven van de ondernemers om het werk in de haven flexibeler, dat wil zeggen minder regelmatig, te maken en een dergelijk streven staat haaks op de traditionele opvattingen die de vakbeweging heeft over de arbeidsverhoudingen. In bijna geen enkele Britse haven zijn er nog arbeiders in dienst (gebleven of genomen) die lid van een vakbond zijn. Liverpool is de laatste Britse haven waar de transportarbeidersbond nog bijna al het personeel georganiseerd heeft.

Sinds de grote havenstaking van 1989 is Liverpool de enige haven in Groot-Brittannië waar de lidmaatschapskaart van de TGWU en het insigne van de TGWU - zo zeggen die arbeiders die nog geloof hechten aan de klassieke vakbondsmythe - nog enige betekenis heeft, een betekenis die zij wensen te behouden.

Sinds 1989 probeerde de *Mersey Dock & Harbour Company* een officiële staking te provoceren omdat dan, aan de hand van de conservatieve vakbondswetten ingrijpende maatregelen tegen de bond zouden kunnen worden genomen. De bond trachtte sindsdien zoveel mogelijk een confrontatie te voorkomen, omdat hij terdege beseftte dat deze slechts nadelige gevolgen voor de organisatie zou hebben.

*) De tekst uit het Australische blad ontvingen wij, samen met andere, hier verderop nog te citeren teksten, via het ("wilde") Liverpoolse stakingscomité, dat wijd en zijd een aanzienlijke hoeveelheid informatie heeft verspreid.

Vorige herfst was voor de havenarbeiders de maat vol. Wijzigingen in de duur van werkdag en werkweek, minder stringente veiligheidsmaatregelen en een geringe beloning voor overwerk, hadden tot gevolg dat tachtig jonge arbeiders zich naar een kantine begaven om zich er over te beraden hoe zij zich zouden kunnen verzetten. De maatschappij wachtte hun besluit niet af. De tachtig man werden op staande voet ontslagen.

De tachtig ontslagenen kregen onmiddellijk steun van de overige havenarbeiders. Toen de maatschappij voet bij stuk hield werd op tal van plaatsen in de Liverpoolse haven gepost, waarop de maatschappij antwoordde met het ontslag van nog eens 420 arbeiders. Via de pers probeerde de maatschappij vervolgens 500 onderkruipers te werven, een maatregel die het verzet van de dokwerkers niet weinig verhevigde.

Volgens de bestaande Britse vakbondswetgeving kon de TGWU zich niet achter de staking scharen. Iets dergelijks zou tot gevolg hebben gehad, dat de bond voor het gerecht werd gesleept en dat zijn stakingskassen en andere fondsen zouden zijn geconfiscieerd. Het is dit wat algemeen als een voor de vakbonden bijzonder nadelige situatie wordt beschouwd. De werkelijkheid is anders. Het plaatst de bonden in de positie van "wij zouden wel willen, maar wij kunnen niet, onmogelijk"! Het biedt hun de gelegenheid hun werkelijke functie in de burgerlijke maatschappij te verdoezelen en de schijn op te houden van strijdbaarheid en solidariteit. Dat is precies wat er tijdens de actie van de Liverpoolse dokwerkers gebeurde. De vakbeweging putte zich (met de mond) uit in sympathiebetuigingen en deed verder nauwelijks iets. De actie was derhalve "wild". Maar op een zelfstandige strijd van de arbeiders bleek wederom de wetgeving niet berekend.

In Liverpool en omgeving is al geruime tijd het werkloosheidspercentage hoog. Onderbreking van de arbeid, alsmede het door de ontslagen veroorzaakte verlies aan werkgelegenheid werd algemeen als een ernstige zaak beschouwd. Het gevolg was dat de dokwerkers konden rekenen op algemene sympathie. Zowel van de bevolking als van hun collega's in andere bedrijven. Niet slechts van sympathie was er sprake maar ook van praktische steun. Niet alleen door dokwerkers maar ook door andere arbeiders werd er gepost. Men slaagde erin, de voornaamste toegangswegen tot de haven tot vijf maal toe volledig te blokkeren.

Gezien de vakbondswetgeving moest telkenmale rekening worden gehouden met een botsing met de politie. Men trachtte iets dergelijks te voorkomen door de posters snel terug te trekken telkens wanneer de politie in aantocht was. Niettemin werden enkelen van hen al bij het begin van de actie gearresteerd. De havenarbeiders lieten zich echter niet voor één gat vangen. Inplaats van de mannen gingen de vrouwen posten. Een zich *Vrouwelijke Hulpgroep* noemend aantal vrouwen nam het posten volledig over.

In de haven was de politie in groten getale aanwezig met paarden, honden enz. Wat ondernomen kon worden was derhalve beperkt. Daarop besloten de vrouwen: "Laten we maar de woningen van de directeuren blokkeren". Die woningen stonden in de buitenwijken. De managers van het havenbedrijf kregen de schrik van hun leven. De vrouwen namen hun kinderen mee, marcheerden door de villawijken, hielden daar beraadslagingen en hieven gezamenlijk liederen aan. Dat gebeurde om toch maar vooral zo veel mogelijk te storen 's avonds heel laat en 's morgens heel vroeg.

Behalve dit werd er ook op grote schaal gedemonstreerd. Bij duizenden trokken de arbeiders van de regio door de straten van Liverpool. De plaatselijke middenstand steunde de stakers en hun families met voedselpakketten en er werd van die kant ook finan-

ciële steun verleend. De TGWU moest zich, niet tot haar spijt, op grond van de vakbondswetten daarvan onthouden.

Omdat, gezien de wetgeving, de handen van de vakbond in ieder opzicht waren gebonden, zochten de stakers internationale steun. Zij wendden zich tot de *International Longshoremen's Union* de vakbond van havenarbeiders in de Verenigde Staten. Deze kon, gebonden door afspraken met het Amerikaanse scheepvaartkapitaal, zich niet al te krachtig roeren, maar liet zich, binnen de gegeven mogelijkheden, desondanks niet onbetuigd onder de druk van de eigen achterban en omdat de bond tegenover de leden natuurlijk geen gezichtsverlies wilde lijden. Besloten werd, dat zolang de staking in Liverpool zou duren geen schepen die uit Liverpool kwamen zouden worden gelost.

Dit was vooral van grote betekenis omdat een belangrijke containermaatschappij - de *Atlantic Container Line* - alle grote schepen bezat die het transport met Liverpool onderhielden. Dezelfde maatregel nam - om dezelfde redenen uiteraard - de Australische vakbond *Maritime Union*. Deze oefende druk uit op een grote Australische scheepvaartmaatschappij, de enige onderneming in dit werelddeel die een regelmatige dienst onderhoudt van Sidney naar Liverpool.

Sinds het begin van de actie meldden zich in Liverpool 150 onderkruipers. Ze werden aangenomen en voor het werk in de haven geschoold. Al werd er nog voortdurend gepost dit had niettemin tot gevolg dat het laden en lossen van schepen op zeer bescheiden schaal kon worden hervat. Desondanks hielden de dokwerkers van Liverpool vol. De belangrijkste steun kregen zij van collega's in de Verenigde Staten, de longshoremen in New York. Deze kwamen ook met financiële hulp over de brug.

Voor de havenarbeiders van Liverpool was vooral de in Amerika genoten steun van grote betekenis. Liverpool is de belangrijkste haven voor het containervervoer tussen Noord-Amerika en Groot-Brittannië en voor het doorgaande containervervoer van Liverpool via de Kanaaltunnel naar het Europese continent. Tussen Liverpool en belangrijke Europese centra als Stuttgart, Lyon en Milaan worden 24-uurs containerdiensten onderhouden.

Terwijl in de haven van Liverpool nog steeds intens werd gepost, nam de sympathie van havenarbeiders in andere delen van de wereld voortdurend toe. Wat hier veel toe bijdroeg was het feit, dat drie Liverpoolse dokwerkers, onder aanvoering van Antony Nelson, in de haven van Newark in New Jersey (V.S.) meehielpen bij het posten bij de *Atlantic Container Line*. Leden van de *International Longshoremen's Union* in Newark weigerden aan het werk te gaan waar gepost werd. 'Hun' bond, die met de maatschappij was overeengekomen dat er nooit gestaakt zou worden, keurde dat, zoals te verwachten viel, niet goed. Maar ook in de Verenigde Staten kunnen, als overal, de arbeiders doen wat de bond niet kan.

De *Atlantic Container Line* moest ondervinden dat enkele van haar schepen zowel in New Jersey als in New York niet konden worden gelost of geladen. Zij dreigde dat haar schepen Liverpool niet meer zouden aandoen wanneer de ontslagen dokwerkers daar niet weer zouden worden te werk gesteld (Informatie ontleend aan de *Journal of Commerce* van 22 december 1995). Olav Rakkenes, de president van de *Atlantic Container Line*, maakte duidelijk, dat het dreigement ernstig was gemeend. "Hoe men in Liverpool het conflict oplost", zei hij, "is hun zaak."

De *New York Shipping Association*, de organisatie van Amerikaanse havenondernemers, deed al het mogelijke om de arbeiders van de *International Longshoremen's Association* te dwingen toch aan het werk te gaan bij bedrijven waar gepost werd. Ze

wendde zich om te beginnen tot het Hooggerechtshof in New Jersey in de hoop dat dit het bevel zou geven dat de postende stakers moesten worden genegeerd. Toen echter bleek dat, vanwege het feit dat de hulp van de justitie was ingeroepen, de longshoremen met een landelijke staking dreigden trok de *New York Shipping Association* haar klacht in. Toen richtte de *Atlantic Container Line* zich publiekelijk tot de *Mersey Docks & Harbour Board* en drong aan op een spoedige oplossing van het conflict. Het dreigement dat de ACL-schepen naar andere havens zouden varen werd herhaald.

Inmiddels demonstreerden dokwerkers van Liverpool in andere Britse havensteden, zoals bijvoorbeeld Sheerness. Op 10 januari j.l. begaven zich honderd van de in Liverpool ontslagen dokwerkers naar deze havenstad. Ze waren de avond tevoren per trein vertrokken, ontplooiden in Sheerness hun vaandels bij het naderen van de haven en deelden pamfletten uit. Ze wisten verscheidene vrachtauto's die voor de haven bestemd waren, tegen te houden.

Omdat Sheerness een containerdienst onderhoudt met Vlissingen smeedden de Liverpoolse havenarbeiders ook plannen om deze en andere Nederlandse havens te bezoeken, wat inmiddels inderdaad is gebeurd.

Alle maanden tussen september en nu ging de strijd van de dokwerkers door. Op 2 december j.l. marcheerden arbeiders uit diverse delen van Engeland in een stoet van 3.000 betogers door de benedenstad van Liverpool. Het was de zesde keer dat een dergelijke betoging plaatsvond sinds de strijd begon op 28 september. Arbeiders van de Rolls Royce fabrieken in Bristol, spoorarbeiders uit Perth in Schotland en van Manchester in Engeland, typografen en buschauffeurs uit de regio en arbeiders van de Ford fabriek in het nabijgelegen Halewood namen aan de demonstraties deel. Tezelfder tijd ging het posten in de haven van Liverpool onverminderd 24 uur onafgebroken, door. De vrouwen waren daarbij steeds sterker vertegenwoordigd.

Op 15 januari j.l. zond de vakbond van havenarbeiders in Israël een telegram naar de Mersey Docks & Harbour Company, waarin (de letterlijke tekst ervan ligt voor ons) sympathie met de Britse collega's werd uitgesproken hoewel - een vakbond blijft natuurlijk een vakbond - tegelijk gezegd werd, dat er geen bepaalde maatregelen tegen Britse schepen zouden worden ondernomen. Er werd slechts de hoop uitgesproken, dat er spoedig een oplossing zou worden gevonden voor het conflict. Ook hier bleek weer, dat wat een vakbond doet bepaald niet hetzelfde is, als wat zelfstandig strijdende arbeiders kunnen doen en ook ondernemen.

Een Amerikaanse dokwerker uit San Francisco bezocht Liverpool in januari j.l. om daar te getuigen van de solidariteit van Amerikaanse dokwerkers. Hij vertelde zijn Britse collega's dat hij zich niet kon herinneren ooit een dergelijke wijd verbreide solidariteit te hebben meegemaakt als ditmaal de Britse havenarbeiders in Liverpool van alle kanten en uit verscheidene delen van de wereld ondervonden. Een woordvoerder van de Britten antwoordde daarop, dat een van de oorzaken van het conflict onder andere dit was, dat de ondernemers al het mogelijke deden om de havenarbeid zo flexibel mogelijk te maken. Als dat werkelijkheid wordt, zei hij, dan zal dat de havenbaronnen overal ter wereld, als voorbeeld dienen. Dokwerkers elders kunnen zich om die reden min of meer met hun collega's in Liverpool identificeren. Dat verklaart de algemene solidariteit.

(Wij komen op het verdere verloop van de strijd in Liverpool in een van onze volgende nummers terug. Over het verdere verloop van de strijd beschikken wij op dit ogenblik over te weinig gegevens)

STAKING BIJ TWEE DAGBLADEN IN DETROIT (U. S. A.)

IN de stad Detroit in de staat Michigan in de U.S.A. wordt al enige tijd gestaakt door het personeel van de twee belangrijkste aldaar verschijnende dagbladen, de *Free Press* en de *Journal*. De twee kranten in kwestie zijn geen concurrenten van elkaar. Ze werken op diverse manieren samen, een samenwerking die er onder meer toe heeft geleid, dat het tweetal gezamenlijk een zondageditie uitgeeft. De beide bladen zijn eigendom van een en dezelfde grote mediatrust.

Het nieuwe met de vakbond af te sluiten collectieve arbeidscontract ziet er heel wat slechter uit dan dat wat er aan voorafging. De bond zou genoeg moeten nemen met een slechtere regeling voor wat betreft de ongevallenverzekering, de extra beloningen en de ziekteverzekeringen. Ook is er sprake van een aanzienlijke loonsverlaging. Een van de arbeiders vertelde aan een Amerikaanse vriend van ons, dat hij er \$ 10.000 per jaar op achteruit zou gegaan. Zou gaan!, want waartoe de bond ook eventueel bereid mocht zijn, de arbeiders zijn niet van plan het te slikken en hebben, zoals we hierboven reeds meedeelden het werk neergelegd.

Een van de redenen waarom de strijd van de arbeiders een tamelijk grote betekenis heeft is deze, dat bij de aanvaarding van het contract grote druk wordt uitgeoefend op de overige bonden van werknemers in andere bedrijfstakken in de regio. Als de kranten voet bij stuk houden en er in slagen het nieuwe contract aanvaard te krijgen dan komen al die bonden min of meer met de rug tegen de muur te staan. Daarop zijn de dagblad-directies uit. Zij bijten het spit af voor heel het ondernemersdom in Detroit en omgeving. Om het conflict in alle ondernemers zo goed mogelijk te voeren hebben zij inmiddels 2.000 particuliere 'politiemannen' aangeworven. Die moeten de stakers onder druk zetten. Het betekent een terugkeer naar de oude tijden van de Pinkerton-stakingsbrekers. Het laat ook duidelijk zien, dat het arbeidsklimaat in de Verenigde Staten hoe langer hoe meer verslechterd.

Bij het begin van de staking, vorig jaar al, werd er herhaaldelijk door de stakers en sympathisanten in massa gedemonstreerd. Duizenden arbeiders van bedrijven in Detroit kwamen in actie. De politie liet zich niet onbetuigd en trad gewelddadig op.

De zondageditie, die op een gegeven moment toch nog gedrukt had kunnen worden, kon doordat er behoorlijk gepost werd, niet op de normale manier gedistribueerd worden. De kranten moesten door helikopters uit de drukkerij worden gehesen.

Buiten het gebouw werd gevochten. De stakers bekogelden de politie met stenen en flessen. Die van haar kant gebruikte traangas. Tal van stakers werden gearresteerd. Op een gegeven moment slaagden zes grote trucks er in tot de ingang van de expeditie door te dringen. Verscheidene stakers konden maar op het nippertje voorkomen, dat ze overreden werden. Een van de volgende keren dat trucks werden ingezet werd een van die voertuigen gekanteld en in brand gestoken. Dat kantelen was niet het werk van de arbeiders en het gebeurde vlak voor de televisiecamera's. De aangeworven veiligheidsagenten hadden het geval in scene gezet om via de televisie te laten hoe gewelddadig de arbeiders wel waren. Justitie stelt inmiddels een onderzoek in naar het gebeurde.

Inmiddels spanden de beide kranten een kort geding aan en kregen gedaan, dat het aantal postenden op rechterlijk bevel aanzienlijk moest worden ingekrompen. In dergelijke gevallen, zo merkte een van de stakers op, weet de rechterlijke macht van wanten en werkt zij heel wat sneller dan anders. Iets wat de ondernemers even goed weten als de arbeiders.

Inmiddels, aldus de informatie van onze Amerikaanse vriend, is er min of meer een patstelling ontstaan. Wat de bonden betreft, die hebben tot een boycot van de betrokken kranten opgeroepen en dat niet zonder succes. Ook nogal wat belangrijke adverteerders lieten het afweten en het leed geen twijfel dat de bladen nogal wat inkomsten moesten derven en veel verlies leden. Doordat ze eigendom zijn van een zeer grote en rijke trust, die zich - als het om zijn belang gaat - een miljoenenoffer kan getroosten, had de boycotactie minder succes dan men had gehoopt.

Inmiddels zijn de stakende arbeiders overgegaan tot de uitgave van een eigen krantje, een weekblaadje. Dit om te voorkomen dat de abonnees van de twee kranten totaal van nieuws verstoken zouden zijn en zij daardoor hun sympathie zouden verliezen. Het weekblaadje wordt thans - de staking duurde op het tijdstip dat ons deze informatie bereikte nog altijd voort - in een oplage van een paar honderd duizend in de regio Detroit verspreid.

Zodra ons nieuwe berichten omtrent deze actie hebben bereikt komen wij op de zaak terug.

- 0 -

EEN DOMME ONJUISTHEID RECHTGEZET

IN HET meinummer van Daad en Gedachte werd een bespreking opgenomen van de onlangs verschenen, door Herman de Liagre Böhl geschreven, biografie van Herman Gorter. In de recensie werd onder meer geconstateerd, dat het boek wemelde van onjuistheden, waarop onmogelijk uitvoerig kon worden ingegaan. Eén van die, niet nader gesignaleerde, onjuistheden willen wij hier alsnog vermelden.

Op blz. 441 van genoemd boek leest men, dat het einde van het tijdschrift *De Nieuwe Tijd* in 1921, "voor Anton Pannekoek het einde van zijn bezigheden in de arbeidersbeweging betekende." Dit is één van de lukrake beweringen, die laten zien dat de auteur bijzonder slecht vertrouwd is met de door hem gekozen materie.

Niet slechts in de resterende jaren '20, maar ook in de jaren '30, de jaren '40 en de jaren '50, dat wil zeggen tot aan het eind van zijn leven, heeft Pannekoek zich voortdurend en intensief met de strijd van de arbeiders en met sociale en politieke problemen bezig gehouden.

Een complete lijst van de door Pannekoek geschreven boeken, brochures, kranten-, weekblad- en tijdschriftartikelen, alsmede van zijn uitvoerige briefwisseling met geestverwanten in diverse landen, werd samengesteld door M.A.M. Boekelman, een Canadese politicoloog van Nederlandse afkomst. Alleen deze lijst beslaat in het (op formaat A-4 getypte) manuscript van diens dissertatie *) dat aanwezig is in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam zo'n 115 bladzijden.

Het aantal boeken en brochures, verschenen na 1930 tot aan het jaar van zijn dood is aanzienlijk. Nog groter is de lijst met artikelen. De opsomming van die welke tussen 1921 en 1955 met regelmaat in tijdschriften verschenen beslaat vijf pagina's. De - voor zover wij hebben kunnen nagaan niet helemaal complete - opsomming van tussen 1921 en 1954 geschreven brieven neemt anderhalve pagina in beslag.

Bij dit alles bevinden zich niet weinig teksten die verband houden met belangrijke

*) Marinus Boekelman promoveerde in 1980 tot doctor in de filosofie aan de universiteit van Toronto met een studie getiteld "The development of the social and political thought of Anton Pannekoek: from Social Democracy to Council Communism".

vraagstukken. We noemen slechts de in 1938 verschenen en later, ook na zijn dood, vele malen herdrukte kritiek op Lenin en het bolsjewisme en zijn - in diverse talen verschenen - polemische uiteenzetting van de kapitaalsaccumulatie.

Van na de oorlog, maar nog tijdens de bezetting geschreven, dateert zijn uitvoerige studie over arbeidersraden. Over hetzelfde onderwerp handelen diverse na de tweede wereldoorlog geschreven tijdschriftartikelen en brieven.

De Liagre Böhl had voor het schrijven van zijn boek een jaar de tijd gekregen. In zo'n periode kun je onmogelijk alles lezen wat gelezen zou moeten worden. Eén blik echter in de door Boekelman samengestelde, in het IISG voorhanden, bibliografie had hem kunnen behouden voor de dwaze bewering, die wij hierboven hebben geciteerd.

- 0 -

EEN ZONDERLING ADVIES

IN EEN van de dagbladen heeft eind mei j.l. een van de leden van de PvdA een welgemeend advies gegeven aan de partij waarvan hij deel uitmaakt. Drs. Krabbe, als psycholoog werkzaam aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, is bepaald niet de enige aldus optredende adviseur. We vertellen niets nieuws wanneer we constateren dat de partij van Kok en Wallage nog altijd in een crisis verkeert en aan raadgevers die zich rond de zieke scharen, hun diagnose geven en recepten uitdelen ontbreekt het niet.

Felix Rottenberg, de partijvoorzitter, die luttele jaren geleden tot huisdokter werd benoemd en sindsdien zijn best heeft gedaan om een vernieuwing, lees: een herstel van gezondheid te bewerkstelligen, heeft tot op heden - zo merkt drs. Krabbe op - bitter weinig resultaten geboekt. Toen, na het beruchte WAO-debâcle schrijft hij, was de ontreddering compleet. "Drastische veranderingen qua inhoud en vorm leken toen noodzakelijk én mogelijk." Nu er nog altijd noch naar de inhoud, noch naar de vorm ook maar van enige verandering sprake is, heeft drs. Krabbe zich geroepen gevoeld op zijn beurt een diagnose te stellen en welgemeende raad te geven. "Het probleem van de PvdA is", zegt hij, "dat ze te laat de tekenen des tijds heeft verstaan."

Dat de problemen waarmee de PvdA worstelt het gevolg zijn van het feit, dat met het tot stand komen van de politieke emancipatie van de arbeidersklasse en het scheppen van de verzorgingsstaat het doel is bereikt waarnaar de sociaal-democratie van het begin af aan heeft gestreefd, dat er bijgevolg voor haar niets meer te streven valt, is heel iets anders en dat is niet het uitgangspunt van de heer Krabbe. Hij neemt "een bevlogen idealisme" en "een naïef vooruitgangsgeloof" waar dat stamt uit de jaren zestig en zeventig. Daarmee moet, wil het beter gaan, eindelijk worden gebroken. De PvdA moet (en kan) volgens hem "weer de partij worden die zich kenmerkt door nuchterheid en een heldere missie."

Wat drs. Krabbe op deze woorden laat volgen wordt, zo komt het ons voor, nu niet direct door nuchterheid gekenmerkt. Wij citeren: "Richtinggevend zou de periode kunnen zijn waarin Nederland te boek stond als een schoon land met weinig misdaad, een bescheiden staatsschuld, volledige werkgelegenheid, respect en fatsoen en een mate van solidariteit die door iedereen werd gedragen."

Waar de heer Krabbe naar toe wil, dat is naar de periode van voor de grootschalige industrialisatie, van voor de verontrustende milieuvervuiling, de periode waarin er nog geen aanzienlijke verkrotting van stadswijken had plaats gevonden, de periode zonder corruptieschandalen en omvangrijke fraude, kortom de periode van voor de 'zondeval': terug naar het paradijs. Dat heeft inderdaad niets met 'vooruitgangsgeloof' te maken,

des te meer echter met naïviteit en een zelfde soort van idealisme als dat waarmee volgens Krabbe moet worden gebroken. Weg met de jaren zestig en zeventig roept hij. In plaats daarvan terug naar de jaren vijftig! Alsof de maatschappelijke ontwikkeling kan worden teruggedraaid.

“De geesten”, meent Krabbe, “moeten vanuit de top rijp worden gemaakt voor een nieuwe koers.” Vanuit een top notabene, waarvan Krabbe even later voor de tweede maal opmerkt, dat daar bepaald geen rijkdom aan ideeën te vinden is.

Waarmee wil de heer Krabbe de crisis van de PvdA te lijf gaan? Met visie en lef. Dat betekent - en dat blijkt ook uit heel zijn diagnose - dat hij gebrek aan visie en lef als de oorzaak van de crisis ziet. Maar niet dat vormt haar oorzaak, het is omgekeerd. Doordat het doel is bereikt, omdat er voor dát doel niet meer te strijden valt ontbreekt de visie. De heer Krabbe zet de dingen op hun kop.

- o -

EEN STEEDS WIJDERE KLOOF

HET AMERIKAANSE blad *Business Week* besteedde in zijn editie van 22 april j.l. uitvoerig aandacht aan de verschillen tussen de inkomens van topmanagers en die van arbeiders of andere veel lager betaalde bevolkingsgroepen. In hetzelfde jaar (1995) waarin er alom sprake was van massa-ontslagen en inkrimping van de productie bij tal van belangrijke bedrijven of industrieën in de Verenigde Staten, zagen zowel directeurs als aandeelhouders hun bankrekeningen niet onbelangrijk - om het ronduit te zeggen: onbehoorlijk - gespekt! Als er één ding duidelijk wordt uit de speciale reportage van genoemd blad, dan is het wel dit, dat de toch reeds wijde kloof tussen arm en rijk voortdurend wijder wordt.

Business Week noemt man en paard. Om een enkel voorbeeld te noemen: Robert F. Daniell, de president-directeur van de firma United Technologies, een bedrijf dat het noodzakelijk vond om in de afgelopen zes jaar 30.000 werknemers te ontslaan, zag in het verslagjaar zijn netto-inkomen met 28% stijgen tot de lieve som van \$ 750 miljoen. Een van de nog niet ontslagen personeelsleden, die met een jaarsalaris van \$ 64.000 bepaald nog niet tot de slechtstbetaalden in de V.S. behoort, maar wiens inkomen niettemin wel ‘mager’ kan worden genoemd, vergeleken met dat van de grote baas, spreekt van een toenemende werkdruk en vestigt er bovendien de nadruk op, dat hij er in het verslagjaar niet meer dan 4% op is vooruitgegaan.

Business Week informeert zijn lezers heel nauwkeurig over de bronnen waaraan het zijn gegevens heeft ontleend. Daartoe behoort onder meer een van de officiële statistische bureaus. De talrijke cijfers, die wij niet in detail kunnen publiceren, worden aldus samengevat, dat de totale winst van het bedrijfsleven met 75% is toegenomen, het arbeidsloon gemiddeld met niet meer dan 16% gestegen is en dit bij een met 39% toegenomen aantal werklozen.

Wie de zeseneenhalve bladzijde tellende reportage in *Business Week* leest, krijgt - voorzover hij of zij er nog geen notie van mocht hebben - een scherpe kijk op de in de kapitalistische maatschappij bestaande klassenscheiding. Hij leert bovendien dat toenemende werkloosheid bepaald niet hoeft te betekenen dat de ondernemers reden tot klagen hebben!

- o -

WAT PRECIËS IS KLASSEJUSTITIE?

ONLANGS troffen we in *De Volkskrant* (editie van 20 mei j.l.) in een beschouwing over klassejustitie een opvatting aan, die wijd en zijd verbreid is. Volgens de schrijver zou van klassejustitie namelijk dan sprake zijn, wanneer door de rechter met twee maten wordt gemeten, wanneer de rechterlijke macht te eenzijdig uit leden van de goeude burgerij is samengesteld of wanneer de lagere inkomensgroepen moeilijker juridische bijstand kunnen krijgen. Maar deze wijd en zijd verbeide opvatting delen wij niet.

Met deze definitie van klassejustitie worden naar onze mening bijverschijnselen opgesomd, maar wordt de kern van de zaak niet geraakt. Om ons tot het belangrijkste te beperken: ook wanneer de rechter n i e t met twee maten meet, is er - in de huidige samenleving - van klassejustitie onveranderd sprake. Dit om de even simpele als zwaarwegende reden, dat de rechter zich moet houden aan de wet. En de bestaande wetgeving, de bestaande wetten, zijn de wetten van de heersende klasse. Het zijn de wetten van de bourgeoisie, het zijn die wetten die men logisch verwachten kan in wat zeer terecht, de burgerlijke maatschappij, de burgerlijke samenleving wordt genoemd.

Voor wat het strafrecht betreft werd dit lang geleden onomwonden vastgesteld door de bekende jurist Pompe in de rede waarmee hij het hoogleraarschap aan de Utrechtse universiteit aanvaardde. De schaduw van de *citoyen* uit de tijd van de Franse revolutie, alsmede de *bourgeois*, zo betoogde hij, vindt men terug in ons recht. Allesbehalve verwonderlijk, aangezien met de Franse revolutie van 1789 de burgerlijke samenleving werd geboren, althans op het Europese continent. En wat voor het strafrecht geldt, geldt evenzeer voor al die wetten waarmee de private eigendom beschermd wordt of de veiligheid van de kapitalistische staat.

Zolang de maatschappij een klassenscheiding kent, zo lang zal er klassejustitie bestaan. Dat wordt in het artikel in *de Volkskrant* niet tegengesproken. Wat opvalt in dit stuk is echter bovendien, dat volgens de schrijver van een klassentegenstelling, in ieder geval van wat hij "de klassentegenstelling" noemt, nauwelijks nog iets te bespeuren valt. Of dat een zienswijze is die algemeen heerst wagen wij te betwijfelen, maar wat hierboven als - ons inziens bijkomstige - kenmerken van klassejustitie wordt genoemd treft men, we zeiden het reeds, bij velen aan; een feit dat overigens licht te begrijpen valt.

- o -

BOEKBESPREKING

FRANÇOIS FURET OVER DE MYTHE VAN HET BOLSJEWISME

"HET verleden van een illusie" heet het lijvige boek dat de historicus François Furet schreef over - zoals de ondertitel luidt - het communisme [bedoeld is het bolsjewisme] in de twintigste eeuw. Onlangs is er bij uitgeverij Meulenhoff een zeer goede Nederlandse vertaling van verschenen *). Wij hebben nu eens bepaalde hoofdstukken, dan weer tal van passages ervan bewonderd, bij het lezen vaak meer dan eens onze wenk-

*) François Furet, *Het verleden van een illusie*, Amsterdam 1996, Meulenhoff, ISBN 90-290-8480-4; 79 gulden.

brauwen gefronst en af en toe met verwondering van zijn betoog kennis genomen. Niettemin heeft deze studie ons van het begin tot het eind geboeid.

Furet is gedurende zeven jaar, van 1949 tot 1956, lid van de Franse C.P. geweest. Dat laatste jaar - het jaar waarin Nikita Chroesjtsjov op het twintigste congres van de Russische partij de beroemde rede hield over de misdaden van Stalin, het jaar ook waarin Russische tanks een einde maakten aan de Hongaarse revolutie - is voor de schrijver persoonlijk een keerpunt geweest en hij ziet het ook als een keerpunt in de ontwikkeling die hij beschrijft. Vanaf Chroesjtsjov, zegt hij, nam de luister van de oktoberrevolutie af om vervolgens te verdwijnen. Het is deze zienswijze, direct gevolg menen wij van wat Furet zelf in een 'Voorwoord' zijn 'biografische relatie met het onderwerp' noemt, die bij alle waardering, één van onze ernstige bezwaren tegen dit boek vormt.

Nergens, maar dan ook werkelijk nergens in de ruim 700 bladzijden maakt Furet gewag van de marxistische critici die al heel vroeg, zo ongeveer van 1920 af, de Russische revolutie volstrekt anders beoordeeld hebben dan de bolsjewieken. Wij hebben hier niet het oog op iemand als de wel door Furet genoemde sociaal-democraat Kautsky maar op hen, die volstrekt andere argumenten dan hij hanteerden. Wat de bolsjewiki als 'socialisme' presenteerden beschouwden zij als *staatskapitalisme*. De "luister van de oktoberrevolutie", om met Furet te spreken, was er voor hen al heel snel af. Velen van hen leverden ruim een kwarteeuw vóór Chroesjtsjov een veel scherpere, want veel wezenlijker kritiek op het bolsjewisme dan de meeste critici die na hem kwamen.

Dit bolsjewisme wordt door Furet consequent nu eens 'communisme', dan weer 'marxisme-leninisme' genoemd. Anders dan hij, zijn wij - met een criticus als bijvoorbeeld Pannekoek - van mening, dat het leninisme anders dan men op grond van zeker woordgebruik zou denken, met het marxisme niets gemeen heeft. Merkwaardig is het nu echter om te constateren, dat juist deze Furet, een historicus die te boek staat als grondig kenner van de Franse revolutie en die derhalve ook een kenner is van het jacobijnse gedachtengoed, meer dan eens onbewust heel dicht in de buurt van Pannekoek komt door de bolsjewieken als erfgenamen van de Jacobijnen te schilderen. De bewuste passages kunnen ons inziens niet anders worden gelezen dan als een bevestiging van de opvatting die Pannekoek ontwikkelde in *Lenin als filosoof*.

Van de Jacobijnen, schrijft Furet, "namen de bolsjewieken de fakkel over". Hij spreekt van een analogie van de Russische met de grote Franse revolutie, vergelijkt de jacobijnse episode daaruit, "het meest voluntaristische [. . .] moment", met bepaalde ontwikkelingen in Rusland. Hij spreekt, een paar bladzijden verder, over auteurs die dezelfde vergelijking maakten en in "de leider van de bolsjewieken . . . een Robespierre" zagen. Weer op een andere plaats zegt Furet, dat Lenin "altijd kwistig parallellen had getrokken met de [Franse] revolutionairen van het jaar II" (het jaar II van de Franse revolutionaire kalender) en dat het "geen enkele moeite [zou] kosten om te laten zien in hoeverre het Franse voorbeeld aanwezig was in het denken van de makers van de bolsjewistische revolutie".

Wat bij Pannekoek niet, maar bij Furet wél ontbreekt, is een schildering van de achtergrond, een schildering van de maatschappelijke verhoudingen waaruit de overeenkomst van de bolsjewieken met de Jacobijnen te verklaren zijn. Naast het bezwaar dat wij hierboven reeds genoemd hebben, is dit vrijwel voortdurend ontbreken van een verwijzing naar de *maatschappelijke* ontwikkelingen waaruit de *politieke* ontwikkelingen voortspuiten, hetgeen in het boek van Furet het meest te betreuren valt. Zijn relaas is een puur p o l i t i e k relaas.

Afgezien van dat bezwaar moet worden vastgesteld, dat het een knap en uitermate boeiend relaas is en dat Furet bepaald niet terugschrikt voor het trekken van vergaande consequenties. Opmerkelijk is wederom, dat hij daarbij soms tot stellingen komt die zo'n halve eeuw geleden al en ook daarna herhaaldelijk door vroege critici van de bolsjewieken zijn verkondigt. Een van die critici was Otto Rühle, een van de eerste West-Europese marxisten die zich omtrent het bolsjewistische Rusland geen enkele illusie maakte. Een van zijn laatste, postuum verschenen geschriften droeg de veelzeggende titel *Bruin en rood fascisme*¹. Het is een titel die Furet ook boven het maar liefst 64 bladzijden tellende hoofdstuk had kunnen plaatsen waarin hij uiteenzet, dat er tussen het bolsjewisme en het fascisme geen fundamenteel verschil bestond.

Men hoeft niet iedere zin van dit hoofdstuk te onderschrijven - en dat doen wij ook niet - om het een fascinerend betoog te vinden. Furet onderzoekt wortelen en ontstaansgeschiedenis van zowel het fascisme van Mussolini als het nationaal-socialisme van Hitler en beziet vervolgens in hoeverre beider streven naar macht dat er de kern van vormt, overeenkomt met het machtsstreven der bolsjewiki.

De scherpe analyse waarvan de desbetreffende bladzijden getuigen vindt men ook in andere hoofdstukken en op andere bladzijden terug. Het boek van Furet is méér dan een studie over het bolsjewisme in de twintigste eeuw alleen. Het bevat de politieke geschiedenis van deze eeuw, een eeuw die Furet, in navolging van sommige andere historici, laat beginnen in 1914 bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog. Tal van scherpe waarnemingen waaruit een grondige historische kennis blijkt, volgen elkaar op. Die waarnemingen mogen soms weinig verschillen van die welke eerder al door kritische waarnemers van het politieke gebeuren zijn gedaan, ze dragen niet weinig bij tot de betekenis van het hier besproken werk.

Om een enkel voorbeeld te noemen: in die uitvoerige passages waarin Furet over de Spaanse burgeroorlog komt te spreken blijkt Furet niet in het minst uit de koers gebracht door stalinistische mythen. "Het lag", zo schrijft hij onder meer, "niet in Stalins bedoelingen om de vrijheid te bewaken of om de Spaanse revolutie de helpende hand te reiken . . . Het was zijn doel om het republikeinse Spanje onder sovjetinvloed te brengen . ." Elders leest men bij hem - voor wie het nog niet wist - dat de non-interventiepolitiek "slechts een vermomming van zwakheid of van een semi-medeplichtigheid met Franco en zijn buitenlandse beschermers [was]".

Voor het niveau van de aan Spanje gewijde bladzijden doen andere pagina's niet onder. Ieder die aan de voor Europa zo belangrijke jaren '30 nog levendige herinneringen heeft zal af en toe, zo niet voortdurend, bij het lezen van *Het verleden van een illusie* het gevoel hebben in het boek van zijn eigen herinneringen te kijken.

Het boek van Furet verradt diens grote belesenheid, al heeft die zich dan nimmer uitgestrekt tot de publikaties van die marxistische critici waarvan we al een paar maal hebben gesproken. Noch Pannekoek, noch Rühle, noch Herman Gorter of de woordvoerders der KAPD (Kommunistische Arbeiter Partei Deutschlands) en Paul Mattick (auteur van o.a. *Anti-bolchevik Communism*) schijnen voor de ex-bolsjewistische Franse historicus te hebben bestaan. Maar de auteurs die hij wél kent en de overige bronnen die hij heeft geraadpleegd worden met zorg door hem geciteerd en hij verzuimt nimmer met zorgvuldigheid naar hen te verwijzen.

Een aantal keren bevat het boek van Furet belangwekkende bijzonderheden omtrent

1) Otto Rühle, *Brauner und roter Faschismus*, verschenen in *Schriften*, Rowohlt Verlag, Reinbeck 1971.

personen. Zo van iemand als Pierre Pascal, een Fransman die al kort na de oktoberrevolutie naar Rusland trok of zijn landgenoot Yvon, wie beiden na kortere of langere tijd de schellen van de ogen vielen. Van laatstgenoemde stamt de brochure *Wat er van de Russische revolutie is geworden*. Furet vermeldt het geschrift, maar heeft er niet de minste weet van, dat het reeds in 1935 in Nederlandse vertaling² is verschenen.

Belangwekkend zijn eveneens de biografische notities over Souvarine. Dat deze in zijn in het begin van de jaren '30 verschenen studie *Stalin en het bolsjewisme*³ een kritiek leverde die weinig illusies omtrent de werkelijke situatie in de zogenaamde Sovjetunie overliet vermeldt Furet niet.

Om nog even stil te staan bij het hierboven reeds genoemde hoofdstuk over het fascisme: Furet besteedt ook aandacht aan het beruchte in Leipzig tegen Van der Lubbe, Dimitrov en twee andere beklagden gevoerde proces inzake de Rijksdagbrand en het gebruik dat daarvan (ook door Moskou) gemaakt werd om propaganda voor de eigen zaak te voeren. Destijds werd daarvan, en van de leugens en intriges van Willi Münzenberg bijvoorbeeld, niets begrepen zegt Furet. Het *Roodboek over Van der Lubbe en de Rijksdagbrand*, een nog tijdens het proces verschenen Nederlandse uitgave waarin de leugens van Münzenberg aan de kaak werden gesteld, is kennelijk aan Furet totaal onbekend gebleven.

Een paar maal stuit men in het boek van Furet op tegenstrijdigheden. Nu eens noemt hij, om één enkele ervan te signaleren, de bolsjewieken zeer terecht Jacobijnen die weinig weg hebben van marxisten en in Rusland de macht overnamen "met behulp van leuzen die niet de hunne waren. zoals 'de grond aan de boeren'", een andere keer zijn het bij hem toch wel degelijk marxisten.

Het boek van Furet wordt gedragen door totaal andere opvattingen dan de onze. De schrijver oefent namelijk op het bolsjewisme geen marxistische kritiek; hij weet niet te verklaren wat of de reden voor het door hem op goede gronden bekritiseerde beleid was, wat of de achtergrond vormde van hetgeen hij met verve beschrijft. Desondanks hebben wij zijn uitvoerige studie met veel belangstelling gelezen. Het is misschien niet, zoals de Spaanse oud-bolsjewiek Jorge Semprun verklaard heeft, de eerste grote samenvattende studie over het 'communisme' in de twintigste eeuw, maar het is wel één van die grote studies en zeker een die het lezen volop waard is. (C.B.)

2) Uitgave van de Groep van Internationale Communisten.

3) De Nederlandse vertaling verscheen bij Querido.

DE BURGEROORLOG WORDT HERDACHT

KOMENDE maand, om precies te zijn op de 19e juli, zal het precies zestig jaar geleden zijn, dat de legers van generaal Franco overgingen tot de aanval op de Spaanse republiek. Het was een poging om de Volksfrontregering omver te werpen en alle, overigens maar geringe veroveringen van de revolutie die in 1931 begon, terug te draaien. Het was begin van de burgeroorlog, die drie jaar zou duren.

Dat begin van een strijd tijdens welke zich revolutionaire ontwikkelingen hebben voorgedaan, is hier te lande in de maand juni reeds herdacht. Er is aan bedoelde ontwikkelingen aandacht geschonken in een nog maar luttele dagen geleden verschenen boek en er werd in Amsterdam een bijeenkomst gehouden waarin twee sprekers ieder op eigen wijze de betekenis van de Spaanse ontwikkelingen van destijds belicht hebben. Wij komen hierop in ons julinummer terug.